

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

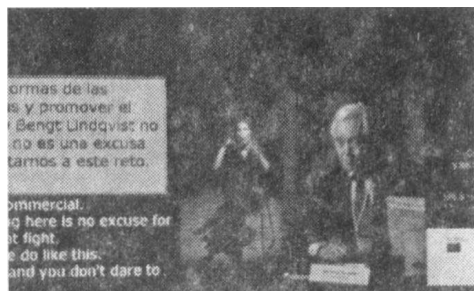
Diszkriminációmentesség + pozitív cselekvés = integráció avagy a Madridi Deklaráció

2002. március 20 és 23 között Madridban született meg az Európai Unió legfrissebb fogyatékosügyei dokumentuma. A Madridi Deklaráció megalkotására az Európai Bizottság, az Európai Fogyatékosügyi Fórum (EDF), a Luis Vives Alapítvány, az ONCE és a spanyol Munkaügyi és Szociális Minisztérium összehívta a Fogyatékos Emberek Európai Konferenciáját.

Az eseményen több mint 400 résztvevő képviselte a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeteit, a nemzeti kormányokat (köztük hat csatlakozni kívánó tagállam szakértőit), az Unió különféle intézményeit és a szakszervezeteket. Magyarországot *dr. Hegedűs Lajos*, a MEOSZ elnöke és *Szöllősiné Földes Erzsébet* a MEOSZ elnökségi tagja, valamint a Szociális és Családügyi Minisztérium két munkatársa, *Szauer Csilla* és *dr. Lovászy László* képviselte.

A plenáris ülések mellett hat munkacsoportban folytak a viták és az egyeztetések annak érdekében, hogy az esélyegyenlősítés minél több célterülete jelenhessen meg a deklarációban.

Maguk a szervezők is élen jártak a konferencia céljainak prezentálásában, hiszen mind a plenáris üléseken, mind a munkacsoportokban folyó munkák során a kommunikáció már-már idilli volt, tökéletesen megfelelő a hozzáférhetőség (és a később tárgyalandó *Design for All*) elvének. A vetítővászon több részre volt osztva és mindenki megtalálhatta a neki megfelelő kommunikációs csatornát: jeltolmács, spanyol és angol (valós idejű szinkron) felírat és maga az előadó képe. Így történhetett az, hogy még egy súlyos nagyothalló – *dr. Lovászy László* – is tökéletesen tudta követni a kommunikációt angol nyelven.

A Madridi Deklarációt előkészítő, emberi jogi aspektusból tevékenykedő munkacsoportról (I.)

Az mindenképpen elmondható, hogy a fogyatékosokkal élő személyek szinte az egyetlen olyan csoport a világon, akik eddig még nem kaptak megfelelő védelmet és figyelmet.

Az emberi jogok említése a fogyatékosok esetében a nemzetközi porondon új keletű, hiszen korábban egészségügyi, szociális kérdésként tekintették a fogyatékos személyek problémáit. Ennek a mozgalomnak a lényege úgy értelmezhető, hogy a fogyatékos személyek fokozatosan „átalakultak” tárgy-ból alanyokká. Tehát a fogyatékos személyek, mint „problémából” átalakultak olyan személyekké, akik jogokkal rendelkeznek és így a „probléma” megoldásának alapja jogi természetű.

Justin Dart – az amerikai fogyatékosügy egyik legnagyobb polgárjogi élharcosa – úgy fogalmazott, hogy „a fogyatékos személyek csoportja az egyik olyan csoport, ahol éppen adót kívánnak fizetni és ehhez azonos lehetőségeket akarnak”.

A nyolcvanas évekre tehető a „fogyatékosügyi forradalom” kezdete, amikor 1982-ben az ENSZ elindított egy világprogramot a fogyatékkal élők érdekében. Ennek hatására megszülettek és sokasodtak a különböző fogyatékos személyekért dolgozó és fogyatékkal élő személyek által irányított befo-lyásos szervezetek, mozgalmak többek közt az *Inclusion International* vagy a *Disabled People's International*. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának 1998/31-es határozata mérföldkönek tekinthető, mert az ENSZ felismerte, hogy emberi jogi kérdés a fogyatékos személyek jogainak kezelése. Ezt újfent megerősítette a Bizottság 2000/51-es határozata, utalva a *Standard Rules*-re.

A *Fogyatékos Személyek Európai Éve* kapcsán az előadó kiemelte, hogy a legfontosabb teendő a köztudat formálása és a jogok ismeretének elterjesztése. *Victor Wahlstöm* az ENSZ Emberi Jogi koordinátora úgy gondolja, hogy a szellemi fogyatékkal élők jogait sértik meg leginkább és leggyakrabban.

Végül megállapítható, hogy a fogyatékos személyek jogairól még manapság is relatíve kevés szó esik világszerte. Példának okáért az *Amnesty International (AI)* is kivételes és nem kitüntető jelleggel ejt szót a fogyatékos személyek jogainak megsértése esetében, annak ellenére, hogy az ilyen jog-sértések szinte mindennaposak a legtöbb országban. Az utóbbi időben mintha az *AI* is változtatott volna korábbi gyakorlatán és Bulgária esetében komolyan vizsgálta ezt a területet is.

A Madridi Deklarációt előkészítő, az oktatást és képzést tárgyaló munkacsoportról (II.)

„A tagállamoknak el kell ismerniük az egyenlő, integrált általános-, közép-, és felsőfokú oktatás lehetőségét a fogyatékossgal élő gyerekek, fiatalok és felnőttek számára. Biztosítani kell, hogy a fogyatékossgal élő személyek oktatása az oktatási rendszer szerves részét képezze.” (UN, Standard Rules 6. Szabály)

Az oktatás az a legalapvetőbb eszköz, amellyel a fogyatékos emberek társadalmi integrációs lehetőségeit növelhetjük meg. A fogyatékos embereknek alapvető emberi joguk az, hogy a társadalom többi tagjához hasonlóan, egyenlően férjenek hozzá minden szinten a különféle oktatási és képzési lehetőségekhez. Az esélyegyenlőség elvének megvalósulása érdekében a fogyatékos embereknek pénzügyi megsegítésre is szükségük van ahhoz, hogy fogyatékossgukból eredő plusz költségeiket fedezhessék. Ez okból kifo-lyólag ingyenesen kell hozzáférniük a segédeszközökhöz, a személyi segítő szolgáltatáshoz és minden egyéb olyan lehetőséghez, amely képzésük minő-ségi kiteljesítését segíti.

Alapvető prioritás az alapképzés hozzáférhetőségének biztosítása, hiszen ez teszi lehetővé a közép- és felsőfokú tanulmányok megkezdését. Az egyenlő hozzáférés elvének értelmében el kell távolítani a környezeti akadályokat az iskola épületéből és annak környékéről, hozzáférhető tankönyveket és tan-eszközöket kell alkotni, jeltolmácsnak kell rendelkezésre állnia az intézmény-ben, az oktatás teljes folyamatában figyelembe kell venni a képzésben részt-vevők eltérő szükségleteit, igényeit.

Az inklúzív oktatás lehetősége olyan vívmány, amelyet ma már nem lehet elutasítani vagy megkérdőjelezni. Lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy még hatékonyabban valósulhasson meg.

A munkacsoport a vitaindító előadások és a hozzászólók véleményei mentén a következő értékeket fogalmazta meg a deklaráció számára:

Oktatás mindenkinek

- Az inklúzív oktatás csak a szülők, tanulók, civil szervezetek és a ható-ságok szoros együttműködésével valósítható meg.
- Az egyén társadalmi inklúziója emberi jogi kérdés. Esélyegyenlőségre és diszkriminációmentességre van szükség.
- Létre kell hozni a *Mindenki Iskoláját*, amely az esélyegyenlőségre, a teljes részvételre és a közösségre épül. Az iskola a tudás átadásának helye és fontos szocializációs színtér.

- Tudatformáló tréningekre, képzésekre van szükség annak érdekében, hogy a társadalom attitűdjét kedvező irányba lehessen változtatni.
- A fogyatékos emberek véleményét minden kérdésben ki kell kérni. Igényeiket figyelembe kell venni.
- Olyan új eszközöket, technológiákat kell bevezetni, amelyek a társadalmi befogadást segítik.

A Madridi Deklarációt előkészítő, a „hozzáférhetőség” szempontjait vizsgáló munkacsoportról (III.)

Megállapításra került az, hogy az ENSZ által elfogadott és kibocsátott *Standard Rules* érdemi előrelépést jelentett a fogyatékos személyek jogai terén a hozzáférhetőség szempontjából (15. §, 5. Szabály), azonban azok megvalósítása, kikényszeríthetősége terén lemaradás tapasztalható szerte a kontinensen.

A deklarált jogok érvényesítése terén a legújabb megközelítés az un. egyetemes design (*universal design*) szolgál, amely képes lehet a fizikai, információs és kommunikációs hozzáférhetőség megteremtésére. Ez csak együttesen, univerzálisan valósítható meg, különösen az alapvető szolgáltatások, termékek hozzáférhetősége alapján, méghozzá olyan feltételek kialakításával, hogy mindezek mindenki számára elérhetőek legyenek. Ez utóbbi érvényesülését szolgálja a svéd elnökség alatt bevezetett *Design For All* koncepció, amelynek központi eleme a mindenki általi használhatóság, azaz nincsenek különleges vagy eltérő szükségletekkel rendelkező személyek, hanem a szolgáltatások és termékek használata, igénybevétele mindenki számára alkalmasak, ellenkező esetben diszkrimináció merül fel. Az Európai Bizottság is magáévá tette ezt a koncepciót („*Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities*”), sőt továbbment és más területekre is ki kívánja terjeszteni, például a fogyasztóvédelemre.

Nemcsak a fogyatékos személyek számára fontosak ezek a gondolatok és megközelítések, hiszen Európa 400 millió lakójából 40-50 millió a (segédeszközt használó) fogyatékkal élő személyek száma, ám ennek a számnak a *duplája* az idős személyek száma! 2015-re minden ötödik európai polgár 65 éves vagy ennél idősebb lesz. Az általános hozzáférhetőség előnyei és az abból származó piaci haszon minden bizonnyal csak nőni fog, s ezért is támogatja az Európai Bizottság ennek erősítését, elterjesztését, méghozzá standardok kialakításával.

Anne Husveg a Vakok Világszövetségének alelnöke érzelemmel teli, saját tapasztalatain alapuló előadásában sorra elemezte a *Design for All* és az

inklúzív oktatás mibenlétét és minőségét, beleértve a fejlődő országokban található lehetőségeket, illetve azok hiányát. Különösképpen azt emelte ki, hogy a tanárok nincsenek felkészülve az inklúzív oktatásra és nincsenek megfelelő anyagok biztosítva – többek közt – a vak diákok számára.

A Madridi Deklarációt előkészítő, az általános tudatformálást megvitató munkacsoportról (IV.)

A társadalom általános tudatformálása előfeltétele annak, hogy a fogyatékos emberek egyenlő esélyekkel vehessenek részt a közösség életében.

Az EU tagállamaiban közel 37 millió fogyatékos ember él. Ez a teljes populáció 10%-a. Nagy részük nem részesül megfelelő oktatásban, képzésben, nem tud aktív szereplőként megjelenni a munkaerő-piacon. A társadalom láthatatlan tagja marad.

Az Egyesült Királyságban készített felmérések alapján ez a kép az előítéleteknek, a másságtól való félelemnek, a diszkriminációnak, a megkülönböztetésnek az eredménye. Az emberekben elevenen élnek az ezeréves sztereotípiák, a negatív attitűdök a fogyatékos emberekkel kapcsolatosan.

A fogyatékoság orvosi modellje „megoldandó problémának” tekinti a fogyatékos embereket. Amennyiben tudnak alkalmazkodni akadályokkal teli világunkhoz, úgy részt vehetnek a társadalom életében. Helyzetük mindig függő. Meghatározó a jótékonysági motívum a tevékenységekben. A társadalom itt leginkább a fogyatékoság tényére koncentrálna mintsem az egyén igényeire.

Nem fogyatékos emberek döntenek el, hogy fogyatékos társaik hová járhatnak iskolába, hol dolgozhatnak, alapíthatnak-e családot és hol élhetnek egyáltalán.

Gyógypedagógiai intézmények	Segélyező intézmények	Képző intézmények
-----------------------------	-----------------------	-------------------

A ma már elterjedt és elismert társadalmi modell az emberi jogi aspektust, a másság elfogadását hangsúlyozza. Az orvosi modellel szemben a társadalomra koncentrálna és annak előítéleteit, vélekedéseit kívánja megváltoztatni, pozitív irányba fordítani.

A média

A médiának fontos befolyásoló ereje van abban, hogy a társadalom milyennek látja a fogyatékos embereket. Ma még általában vagy ahhoz a sztereó-

típiához fordulnak, amely szerint a fogyatékos emberek jótékony cselekedetre váró szerencsétlen személyek, vagy pedig hősnek mutatják be őket, akik fantasztikus sportteljesítményekre képesek például. A fogyatékoság tényét hangsúlyozzák, nem pedig az egyén személyes képességeit.

Számos pozitív modell létezik már, amely a fogyatékos embereket átlagos állampolgárként, magánemberként mutatja. Fontos az, hogy a tudatformálás ne egyszeri kampányokban fulladjon ki, hanem hassa át mindennapjainkat.

A *Disability Awareness in Action* szervezet az elmúlt 10 évben folyamatosan szolgáltatott információt arról, hogyan is kellene a különféle társadalmi tudatot befolyásoló kampányokat kialakítani. Svédországban az újságíró hallgatók gyógypedagógiai alapismereteket tanulnak. A *BBC* dolgozói számára tréninget szerveztek a másság közvetítésének legpozitívabb lehetőségeiről.

A munkacsoport résztvevői az alábbi összefoglalóval járultak hozzá a deklaráció megszületéséhez:

- A fogyatékos emberekről szóló egyeztetéseket, megbeszéléseket, fogyatékos emberek vezessék.
- Együtt kell működni a médiával annak érdekében, hogy valós és hiteles képet fessenek a fogyatékos emberekről.
- A fogyatékos gyermekeknek joguk van az inklúzív oktatáshoz.
- A fogyatékos embereknek joguk van a képzéshez és az ehhez szükséges támogatáshoz.
- A legjobb gyakorlati modelleket mindenki vel meg kell osztani, és terjeszteni kell.
- A fogyatékosügyben érintett szakembereket (ügyvédek, tanárok, orvosok, mérnökök stb.) gyógypedagógiai, fogyatékosügyi ismeretekkel kell felvértezni.
- Létre kell hozni egy olyan Internetes honlapot, ahol a 2003. év eseményei nyomon követhetők.

Összegzés

Az emberi jogi – fogyatékos személyek emberi jogai – megközelítés erősítheti a társadalmi integrációt, így növelheti a fogyatékkal élő személyek beilleszkedési és a többségi társadalom befogadási képességét, lehetőségét és hajlandóságát.

Szauer Csilla dr. Lovászy László

További információ: www.disabilityeuropeancongress.org

A szerzők levelezési címei:

csilla.szauer@szcsm.gov.hu
laszlo.lovasz@szcsm.gov.hu